

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
---------------------	---

РОЗДІЛ І.

ІНФОРМАЦІЙНА СФЕРА

ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО	9
---------------------------------	---

Глава 1. Інформація та інформаційна сфера, інформаційне суспільство.

	9
--	---

§ 1. Інформаційна сфера, інформація як категорії інформаційного права	9
§ 2. Поняття, сутність і ознаки інформаційної сфери	24
§ 3. Сутність інформаційного суспільства	26
§ 4. Співвідношення інформації, інформаційної сфери та інформаційного права.	38
Запитання для самоконтролю	42

Глава 2. Предмет, метод і система інформаційного права

	43
--	----

§ 1. Інформаційне право як наука, навчальна дисципліна, система правового регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері.	43
§ 2. Предмет інформаційного права	47
§ 3. Методи інформаційного права	53
§ 4. Принципи інформаційного права, особливості їх класифікації	57
§ 5. Система інформаційного права	62
Запитання для самоконтролю	71

Глава 3. Інформаційно-правові норми і відносини

	71
--	----

§ 1. Особливості норм інформаційного права. Реалізація інформаційно-правових норм	71
§ 2. Джерела інформаційного права	79
§ 3. Систематизація інформаційного права та законодавства	88
§ 4. Особливості інформаційно-правових відносин.	105
§ 5. Суб'єкти та об'єкти інформаційно-правових відносин	108
Запитання для самоконтролю	112

РОЗДІЛ II.

СУБ'ЄКТИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА 113

*Глава 4. Фізичні особи –**суб'єкти інформаційного права 113*

- § 1. Інформаційно-правовий статус суб'єктів інформаційного права. 113
- § 2. Права та обов'язки суб'єктів інформаційного права в інформаційній сфері. 120
- § 3. Захист громадянами України своїх персональних даних 125
- § 4. Інформаційний запит та звернення громадян 133
- § 5. Інформаційна діяльність Президента України 136
- Запитання для самоконтролю 139

*Глава 5. Державні юридичні особи –**суб'єкти інформаційного права 140*

- § 1. Характеристика функцій та повноважень Верховної Ради України в інформаційній сфері. 140

*Глава 6. Недержавні юридичні особи –**суб'єкти інформаційного права 154*

- § 1. Відносини органів місцевого самоврядування з місцевими органами виконавчої влади 154
- Запитання для самоконтролю 162

РОЗДІЛ III.

ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВІ РЕЖИМИ 163

*Глава 7. Правові режими інформації**та інформаційних ресурсів 163*

- § 1. Поняття, ознаки та види інформаційно-правових режимів 163
- § 2. Поняття та правовий режим інформаційних ресурсів 167
- § 3. Обмеження щодо поширення інформації. 171
- Запитання для самоконтролю 176

*Глава 8. Інформаційно-правовий режим інформації**з обмеженням доступом 176*

- § 1. Поняття та правовий режим державної таємниці 176
- § 2. Правовий режим конфіденційної інформації. Комерційна інформація. 178

§ 3. Криптографічні засоби захисту інформації	190
Запитання для самоконтролю	196
Глава 9. Правовий режим інформації	
з відкритим доступом	
§ 1. Правове регулювання мережі Інтернет.	
Захист інформації в комп'ютерних системах	196
Запитання для самоконтролю	215
РОЗДІЛ IV.	
ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СЕКТОРУ	
ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	
	216
Глава 10. Поняття, ознаки, правові засади забезпечення	
інформаційної безпеки	
	216
§ 1. Поняття «інформаційна безпека»	216
§ 2. Підходи до визначення поняття	
«інформаційна безпека»	220
§ 3. Правові засади забезпечення законності інформаційної	
безпеки.	223
Глава 11. Система суб'єктів і об'єктів забезпечення	
інформаційної безпеки України	
	233
§ 1. Суб'єкти і об'єкти забезпечення	
інформаційної безпеки	233
§ 2. Принципи забезпечення інформаційної безпеки	241
Запитання для самоконтролю	249
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	
	250
СЛОВНИК.	
	253

ПЕРЕДМОВА

Актуальність і необхідність викладання курсу «Інформаційне право» визначається тим, що саме воно є правовим фундаментом регулювання і виникнення більшості відносин в інформаційному суспільстві XXI ст., яке активно формується як в Україні, так і в міжнародному співтоваристві. Виходячи з того, що інформаційна є однією з основних функцій права та законодавства, вивчення названого курсу сприятиме розкриттю й усвідомленню інформаційної концепції права.

Проникнення інформації в усі сфери суспільного життя стало передумовою виникнення інформаційних відносин, тобто відносин, що складають під час здійснення інформаційних процесів – створення, збирання, накопичення, збереження, пошуку, поширення та споживання інформації. Особливості правового регулювання інформаційних відносин, правові режими інформаційних ресурсів, інформаційний ринок, інформаційна безпека, інформаційні права громадян, правова регуляція засобів масової інформації та ін. будуть розглядатися в межах курсу інформаційного права.

Інновації покликані забезпечити: інтенсифікацію праці в усіх галузях діяльності (промисловості, зовнішньоекономічній діяльності, сільському господарстві, будівництві, митній справі тощо). У цьому процесі повинні зайняти гідне місце фахівці, обізнані в інформаційному праві, які поширюватимуть правові знання, інформаційно-правову культуру заради розбудови інформаційного суспільства в Україні та інтеграції його до європейської спільноти. У цій справі важливе місце відведене інформаційному праву, яке покликане регулювати суспільні відносини, що виникають у інформаційній сфері у процесі інформаційної діяльності, яка

пов'язана з формуванням, одержанням, використанням, поширенням, зберіганням інформаційних ресурсів, забезпеченням безпеки інформаційних систем і технологій тощо, підприємствами, установами, організаціями. З огляду на наведене для підготовки майбутніх юристів основоположне значення має вивчення курсу «Інформаційне право», адже він належить до циклу новітніх навчальних дисциплін у програмі юридичної освіти.

Вивчення інформаційного права набуває особливого значення і у зв'язку із закріпленням у Конституції України світових та європейських стандартів щодо прав і свобод людини і громадянина, у тому числі інформаційній сфері. У підручнику, що пропонуємо читачеві, на це неодноразово звертається увага. До того ж у ньому на доктринальному рівні тією чи іншою мірою розглянуті і питання, пов'язані зі становленням інформаційного суспільства, запровадженням Інформаційного кодексу України, оскільки вони мають важливе значення для формування професійної культури сучасного юриста.

У підручнику повний курс інформаційного права України, висвітлено порядок здійснення забезпечення інформаційної безпеки України в різних сферах суспільства, його форми та методи, дається тлумачення інформаційно-правових норм, коментується практика правозастосовчої діяльності.

Підручник підготовлено з урахуванням силабусу, програми, робочої програми навчальної дисципліни «Інформаційне право», змін і доповнень до чинного інформаційного законодавства, нових підходів до регулювання інформаційних відносин, висвітлення проблем законодавчого забезпечення інформаційної діяльності суб'єктів інформаційного права, визначення ролі та місця інформаційного права в цій сфері.

Викладення курсу інформаційного права в Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого має свою традицію, яка започаткована створенням у 2012 р. кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності,

колектив якої сприяв розвитку юридичної науки і освіти, вдосконаленню теорії та практики застосування інформаційного законодавства. Автори розцінюють цей підручник не тільки як результат свого дослідження проблем інформаційного права, а й як досягнення науково-педагогічних шкіл багатьох кафедр Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в цілому. У підручнику відтворено та розглянуто наукові положення відомих учених, у тому числі тих, хто працює на кафедрах кримінального, адміністративного та інших галузей права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого і зробив вагомий внесок у становлення і розвиток наукової школи інформаційного права.

Колектив кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого робить усе для розвитку юридичної науки й освіти, вдосконалення теорії інформаційного права та інформаційного законодавства, практики його застосування.

Доцент кафедри адміністративного права
та адміністративної діяльності
Коваленко Л. П.

РОЗДІЛ І.

ІНФОРМАЦІЙНА СФЕРА ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Глава 1. Інформація та інформаційна сфера, інформаційне суспільство

§ 1. Інформаційна сфера, інформація як категорії інформаційного права

Інформація, як відомо, є засобом комунікації людей і нерідко виступає об'єктом їх діяльності. Без отримання інформації у різних її проявах та формах не можлива еволюція людини, розвиток суспільства і держави. Більш того, вона є одним із ключових понять для багатьох галузей знань. Правознавство, філософія, політологія, соціологія, історія та інші науки приділяють велику увагу зазначеній категорії. Будь-які суспільні відносини – предмет регулювання права – тісно пов'язані з інформацією.

Вітчизняний дослідник інформаційної сфери В. М. Брижко визначає, що «з огляду на загальносистемне уявлення поняття «інформація» має два аспекти:

гносеологічний, тобто інформація розглядається як відомості, якісне значення змісту повідомлення (семантичний, якісний аспект інформації). Виходячи з цього можна говорити про те, що інформація – це відомості про дійсність на основі мислення і висновків людей або вирішення завдань засобами, що наділені «інтелектуальними» можливостями.

Безпосередньо цим питанням у 1960-х роках займалися співробітники Всесоюзного інституту наукової та технічної інформації, які вперше у країні видали монографію під назвою «Основы научной информации», у якій підбито підсумок на той час світового та особистого досвіду;

онтологічний: під інформацією розуміється кількісне значення міри пропускну здатності каналу зв'язку (визначеність й упорядкованість (інтенсивність) потоку повідомлення в мережах передачі даних, що зветься «трафік») і упорядкування повідомлень (організація процесу кодування/декодування і передачі/прийому інформації), тобто остання розглядається як упорядкована субстанція, яку можна описати математично. При цьому під системою упорядкування розуміється будь-яка алгоритмізована система з об'єктивно заданим алгоритмом, що може бути розпізнаний. Мова тут йде не про гносеологічний (змістовний) аспект інформації, а про можливість її неспотвореного перетворення-кодування для обробки в автоматизованих системах і переміщення по лініях зв'язку».

Поняття «інформація» можна розглядати у широкому (який відображає використання даного поняття в загальній системі суспільних відносин) і у вузькому (правовому, тобто такому, який характеризує особливості інформації як елементу лише правовідносин) сенсі¹.

У повсякденному житті інформацією називають різні повідомлення, відомості про навколишній світ, процеси, що в ньому відбуваються, про події, ситуації. Вона багатоаспектна: існує у неживій природі, кібернетичних (управлінських) системах, у живих організмах (генетична інформація), циркулює в суспільстві (соціальна інформація) тощо. Вказана властивість, зокрема, зумовила різноманітні тлумачення сутності інформації у науковій літературі, де сам термін дуже поширений і є категорією, що застосовується у різних галузях знань. При цьому не існує єдиного загальнонаукового поняття.

¹ Правова інформатика : підручник / за ред. В. Дурдинця, Є. Моїсєєва, М. Швеця. 2-ге вид. Київ : ПанТот, 2007. 524 с.

У теорії інформації, наприклад, вона визначається через знання про навколишній світ, усунення невизначеності, у філософії – як відображення багатоманітності.

Філософський енциклопедичний словник» містить такі визначення поняття «інформація» (від лат. «informatio» – ознайомлення, пояснення, уявлення, поняття):

1) повідомлення, інформування про стан справ, відомості про що-небудь, що передається людьми;

2) зменшена, знята невизначеність у результаті отримання повідомлень;

3) повідомлення, нерозривно пов'язане з управлінням, сигнали в єдності синтаксичної, семантичної та прагматичної характеристик;

4) передача, відображення різноманіття в будь-яких об'єктах і процесах живої та неживої природи.

Таким чином, у широкому розумінні до змісту поняття «інформація» провідні науковці включають:

- будь-які відомості про раніше невідомі події;
- відображення реальності у свідомості людини, представлену на її мові;
- основний зміст відображення;
- семантику або прагматику синтаксису мови представлення даних;
- змістовний опис об'єкта або явища;
- результат вибору;
- зміст сигналу, повідомлення;
- відображену розмаїтість або її міру;
- міру складності структур або організації;
- продукт наукового пізнання, засіб вивчення реальної дійсності;
- обов'язкову субстанцію живої матерії, психіки, свідомості;
- нескінченний процес триєдності енергії, руху і маси з різною густиною кодових структур безмежного Всесвіту;

– вічну категорію, що міститься в усіх без винятку елементах і системах матеріального світу, що проникає в усі сфери життя людей і суспільства;

– властивості матерії, її атрибут, певну реалію, що існує поряд з матеріальними речами або в самих речах, тощо.

Перейдемо до розгляду «вузького», або правового, розуміння поняття «інформація». Насамперед, слід звернути увагу на термін «соціальна інформація», який є загальним щодо часткового «правова інформація». У науковій літературі поняття «соціальна інформація» пов'язується зі знаннями, повідомленнями, відомостями¹.

Із цих позицій й вибудовувалося сприйняття інформації в юридичній літературі. Це й зрозуміло, оскільки при її створенні, використанні, поширенні більшість суспільних відносин, що потребують правового врегулювання, виникають саме з приводу інформації як відомостей, даних.

Із правових позицій інформація – об'єкт багатофункціональний, вона може виступати, наприклад, як засіб реалізації конституційних прав і свобод, як елемент управління суспільними, державними справами, прийняття управлінських рішень, як товар у процесах її створення, використання, поширення, як об'єкт права власності тощо.

З одного боку, інформація необхідна для здійснення якісного управління в будь-якій сфері громадського життя, тому що вона є особливим ресурсом державного управління. З іншого – діяльність у сфері інформації, як і будь-який інший соціальний процес, є об'єктом державного управління.

Рух інформації в системі управління, як правило, характеризується складністю і розгалуженістю, оскільки вона безпосередньо пов'язана з умовами існування суспільства. Жодна з функцій управління не може забезпечувати підтримки заданих параметрів системи без налагоджених і постійних потоків інформації. У свою чергу організаційна структура

¹ Правове забезпечення інформаційної діяльності в Україні / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка, І. С. Чижа. Київ : Юрид. думка, 2006. 384 с.